Euroopan parlamentti
2019-2024

Kulttuuri- ja koulutusvaliokunta

2023/2112(INI)

14.9.2023

MIETINTÖLUONNOS

eurooppalaisesta historiatietoisuudesta
(2023/2112(INI))

Kulttuuri- ja koulutusvaliokunta

Esittelijä: Niyazi Kizilyürek

SISÄLTÖ

Sivu

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS 3

PERUSTELUT 7

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS

eurooppalaisesta historiatietoisuudesta
(2023/2112(INI))

Euroopan parlamentti, joka

– ottaa huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 165 artiklan,

– ottaa huomioon 19. syyskuuta 2019 antamansa päätöslauselman Euroopan muistiperinnön merkityksestä Euroopan tulevaisuudelle[1],

– ottaa huomioon 2. huhtikuuta 2009 antamansa päätöslauselman eurooppalaisesta omastatunnosta ja totalitarismista[2],

– ottaa huomioon kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelman perustamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1381/2013 ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 390/2014 kumoamisesta 28. huhtikuuta 2021 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2021/692[3],

– ottaa huomioon Euroopan historiallisen muistiperintöön liittyviä toimintapolitiikkoja, haasteita ja näkymiä koskevan kulttuuri- ja koulutusvaliokunnalle laaditun tutkimuksen ”‘European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives”[4],

– ottaa huomioon eurooppalaista identiteettiä koskevan kulttuuri- ja koulutusvaliokunnalle laaditun tutkimuksen ”European Identity”[5],

– ottaa huomioon työjärjestyksen 54 artiklan,

– ottaa huomioon kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan mietinnön (A9-0000/2023),

A. ottaa huomioon, että Euroopan monitahoinen, konfliktien täyttämä ja kiistanalainen menneisyys luo sekä haasteita että mahdollisuuksia Euroopan yhdentymiselle;

B. ottaa huomioon, että sukupuoleen, vakaumukseen ja etniseen alkuperään perustuva epäoikeudenmukaisuus on ollut olennainen osa Euroopan historiaa vuosisatojen ajan, myös antisemitismin ja romanivastaisuuden muodossa;

C. katsoo, että historiaa ei saa koskaan suhteuttaa, vääristellä tai väärentää poliittisia tarkoituksia varten;

---

[1] EUVL C 171, 6.5.2021, s. 25.
[2] EUVL C 137 E, 27.5.2010, s. 25.
[3] EUVL L 156, 5.5.2021, s. 1.
[4] Tutkimus: ”European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives” (toinen painos), Euroopan parlamentti, unionin sisäasioiden pääosasto, politiikkayksikkö B – rakenne- ja koheesiopolitiikka, huhtikuu 2015.
[5] Tutkimus: ”European Identity”, Euroopan parlamentti, unionin sisäasioiden pääosasto, politiikkayksikkö B – rakenne- ja koheesiopolitiikka, huhtikuu 2017.

D. ottaa huomioon, että historiallisten tosiasioiden kiistäminen on merkittävä uhka, joka johtaa epäluottamukseen ja konflikteihin kansojen ja kansakuntien välillä ja heikentää pyrkimyksiä edistää historiallista oikeudenmukaisuutta ja sovintoa;

E. katsoo, että menneisyyden käsittely edellyttää mahdollisimman täysimääräistä puolueettomuutta, objektiivisuutta ja maltillisuutta sekä historian tutkimuksessa että poliittisessa elämässä;

F. ottaa huomioon, että historiallinen muistiperintö on tietyllä tavalla subjektiivista, sillä muistettavien asioiden ja menneisyyden tulkintatavan valinta perustuu aina arvoihin;

G. ottaa huomioon, että vaikka on olemassa aiemmin tehtyyn ammattimaiseen historialliseen tutkimustyöhön perustuvia ”historiallisia tosiseikkoja”, ei ole olemassa yhtä ainoaa monoliittista, kiistatonta ja ikuista ”historiallista totuutta”, jonka tietty ryhmä tai kansakunta voisi omia itselleen ja vaatia yksinomaan itselleen;

H. katsoo, että on olennaisen tärkeää edistää rajatylittävää kriittistä historiatietoisuutta koulutuksen ja muiden keinojen avulla, jotta eurooppalaiset voivat oppia hyväksymään menneisyytensä, käsitellä nykytilannetta itsevarmasti ja työskennellä yhteisen tulevaisuuden puolesta;

I. ottaa huomioon, että eurooppalainen historiatietoisuus katsotaan sekä yksilön että kollektiiviseksi kyvyksi ja taidoksi ymmärtää historiaa, arvioida sitä (itse)kriittisesti ja oppia siitä, mikä helpottaa menneisyyden, nykytilanteen ja tulevaisuuden erottamattoman yhteyden ja keskinäisen riippuvuuden huomioon ottamista;

Euroopan (synkän) menneisyyden tarkastelu – riskit ja tilaisuudet

1. toteaa, että Euroopan kansakuntien ja valtioiden moninaisen ja usein ristiriitaisen historian vuoksi kaikenlaiset toimet historian tarkastelemiseksi ylikansallisella poliittisella tasolla ovat vaikeita ja mahdollisesti vaarallisia ja että pyrkimykset säännellä sitä, miten menneisyyden muistoa juhlitaan ja miten menneisyyttä tulkitaan, ovat aina osoittautuneet haastaviksi;

2. korostaa ”historia on elämän opettaja” -periaatteen mahdollisuuksia ja katsoo, että erityisesti Euroopan historian synkät osa-alueet – kuten totalitarismi, rasismi, kiihkoisänmaallisuus ja kolonialismi – ovat paitsi voimakas muistutus aiemmista virheistä, joiden toistamista on vältettävä, myös edellyttävät yhteistyön tekemistä demokraattisten ja osallistavien yhteiskuntien luomiseksi unionissa ja maailmanlaajuisesti;

3. katsoo, että historian vastuullinen, näyttöön perustuva ja kriittinen tarkastelu on ehdottoman tärkeää kaikille demokraattisille poliittisille elimille, jotta voidaan saada nykyiset ja tulevat sukupolvet tietoisiksi sekä menneisyyden saavutuksista että poikkeuksista, vahvistaa julkista keskustelua, jossa pohditaan omaa toimintaa, ja edistää ymmärtämystä ja sovintoa tietyissä yhteiskuntaryhmissä, kansakunnissa ja valtioissa ja niiden kesken;

Menneisyyspolitiikka Euroopan unionissa – kriittinen arviointi

4. korostaa, että on arvioitava rehellisesti EU:n ”menneisyyspolitiikkaa”, jonka välityksellä se on pyrkinyt parantamaan Euroopan yhdentymishankkeen legitimiteettiä ja vahvistamaan eurooppalaista yhteenkuuluvuuden tunnetta, siten, että arvioinnissa otetaan huomioon sekä saavutukset että olemassa olevat puutteet;

5. panee merkille lukuisat aiemmat ja nykyiset unionin tason aloitteet, joilla on pyritty edistämään yhteistä eurooppalaista historiallista muistiperintöä, mukaan lukien holokaustin muistopäivä, kaikkien totalitaaristen ja autoritaaristen järjestelmien uhrien eurooppalainen muistopäivä, erityisen muistiperinnön lohkon perustaminen entiseen ”Kansalaisten Eurooppa” -ohjelmaan ja nykyiseen kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelmaan sekä useat parlamentin päätöslauselmat, kuten 19. syyskuuta 2019 annettu päätöslauselma Euroopan muistiperinnön merkityksestä Euroopan tulevaisuudelle;

6. on huolissaan siitä, että unionin eri muistiperintökehysten ja muistiperintökulttuurien välillä ja erityisesti Länsi- ja Itä-Euroopan välillä on edelleen piilevää kilpailua ja ne ovat osittain yhteensopimattomia;

7. panee merkille, että unionissa kerrottavassa tarinassa lähdetään siitä, mitä unioni ei ole, ja käytetään menneisyyden ja erityisesti kansallissosialismin ja stalinismin kauheuksia ”negatiivisena syntytarinana”, ja toteaa, että tämä saa Euroopan yhdentymishankkeen tuntumaan erityisen tärkeältä mutta tähän liittyy vaara, että vaalitaan teleologista ja yksinkertaistettua mustavalkoista näkemystä historiasta, joka saattaa haitata täysin tietoon perustuvaa ymmärrystä Euroopan mutkikkaasta menneisyydestä ja vähentää kannustimia kyseenalaistaa kansallisten historioiden stereotypioita ja tabuja;

Kohti tietoon perustuvaa historiatietoisuutta Euroopassa

8. toteaa, että tarvitaan laajempaa ja kokonaisvaltaisempaa käsitystä Euroopan historiasta, jotta (itse)kriittinen eurooppalainen historiatietoisuus voi kehittyä, ja että tämän saavuttamiseksi on erityisesti laajennettava nykyisten eurooppalaisten muistiperintöaloitteiden painopistealoja;

9. korostaa, että on tärkeää luopua eurooppalaisesta ”muistiperintökulttuurista”, joka on pääasiassa ylhäältä alaspäin suuntautuva ja jonka tarkoituksena on määritellä, mitä eurooppalaisten olisi muistettava, ja olisi siirryttävä alhaalta ylöspäin suuntautuvaan ja kansalaislähtöiseen ”muistamisen kulttuuriin”, joka perustuu yhteisiin eurooppalaisiin periaatteisiin ja arvoihin ja jossa keskitytään kehittämään valmiuksia menneisyyden kriittiseen uudelleenkäsittelyyn kansallisella ja Euroopan tasolla;

10. toteaa, että on olennaisen tärkeää tarkastella Euroopan menneisyyttä eurooppalaisten perusarvojen, kuten humanismin, suvaitsevaisuuden, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen, perusteella ja perustaa avoin keskustelualue, jonka avulla voidaan myös puuttua kansallisten historioiden vaikeisiin osa-alueisiin ja joka mahdollistaa keskinäisen ymmärryksen ja sovinnon sekä Euroopan kansakuntien sisällä että niiden välillä;

11. kehottaa jäsenvaltioita tarkistamaan nykyisiä opetussuunnitelmia ja opetusmenetelmiä, jotta painopiste voidaan siirtää kansallisesta historiasta eurooppalaiseen ja maailmanlaajuiseen historiaa ja jotta voidaan antaa enemmän painoarvoa

ylikansalliselle historialliselle muistiperinnölle erityisesti mahdollistamalla useat tulkinnat samasta historiallisesta ajanjaksosta ja tapahtumasta ja edistämällä vastaavia opetustyylejä, joissa suositaan pohdintaa ja keskustelua tiedonsiirron sijaan ja joiden yleisenä tavoitteena on saada opiskelijat oppimaan ”miten olisi ajateltava” sen sijaan, että he oppisivat ”mitä olisi ajateltava”;

12. kehottaa jäsenvaltioita tarjoamaan räätälöityä (historian-) opettajien koulutusta, jonka avulla opettajat voivat ymmärtää historiaan liittyviä kansainvälisiä näkökohtia, jossa välitetään asiaankuuluvaa didaktiikkaa ja nykyaikaisen opetuksen periaatteita ja jossa pyritään ensisijaisesti antamaan nuorille valmiudet pohtia omaa toimintaansa;

13. kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita vahvistamaan tällä hetkellä Euroopan tasolla saatavilla olevia välineitä, jotta voidaan edistää (itse)kriittistä eurooppalaista historiatietoisuutta, ja erityisesti Erasmus+ -ohjelmaa, jolla tuetaan liikkuvuutta ja kulttuurienvälistä oppimista keskeisinä välineinä muiden kulttuurien ja kansojen ymmärtämisen lisäämiseksi, sekä kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelmaa, jolla tuetaan kansainvälisiä historiallisen muistiperinnön hankkeita ja edistetään kansalaisvaikuttamista;

14. pyytää EU:n toimielimiä, jäsenvaltioita, oppilaitoksia ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita tehostamaan toimiaan ja pidättäytymään historian hyödyntämisestä poliittisia tarkoituksia varten sekä torjumaan yrityksiä tehdä niin ja torjumaan historiallisten tosiasioiden kieltämistä Euroopan unionissa ja sen ulkopuolella;

Tulevaisuudennäkymät: menneisyyden perintö ja EU:n tulevaisuus

15. kannattaa ihannetta ”muistamisen kulttuurista” ja historiatietoisuudesta, joka perustuu yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin ja käytäntöihin menneisyyden käsittelyssä mutta jossa kuitenkin samalla vältetään historian aiheetonta tasoittamista tai yksinkertaistamista;

16. toivoo, että historiaan ja historialliseen vastuuseen liittyvän kansallisen tason kriittisen oman toiminnan pohdiskelun perusteella voi syntyä todellista maanosan menneisyyttä koskevaa eurooppalaista pohdiskelevaa keskustelua, jonka yhteydessä historiaa ei väärinkäytetä valtapoliittisiin tarkoituksiin;

17. esittää vision kansallisista kollektiivisista muisteista, jotka lopulta edistävät eurooppalaista julkista aluetta ja yhdistyvät siihen, ja kansallisista muistiperintökulttuureista, jotka täydentävät toisiaan sen sijaan, että ne kilpailisivat keskenään, ja siitä, että historian käsittelystä tulee pikemminkin kansalaistoiminnan kuin poliittisen toiminnan kysymys;

°

° °

18. kehottaa puhemiestä välittämään tämän päätöslauselman neuvostolle ja komissiolle.

PERUSTELUT

”Historiatietoisuuden” itseisarvo perustuu perusoletukseen, jonka mukaan menneisyyden tunteminen ei ole yksinomaan arvo sinänsä vaan sen avulla myös ymmärrämme nykytilannetta ja lisäksi se ohjaa meitä pyrkimyksissämme muovata tulevaisuutta.

Historiatietoisuus paitsi auttaa meitä tulkitsemaan menneisyyttä myös ymmärtämään, keitä olemme, mikä on asemamme tiettynä aikana ja miten osallistumme sen kertomuksen jatkamiseen, josta lopulta tulee historiaa. Toisin sanoen sen lisäksi, että historiatietoisuus auttaa kehittämään herkkyyttä menneisyyttä kohtaan ja menneisyyden ymmärtämistä, sen avulla myös ymmärrämme paremmin itseämme eurooppalaisina historian yhteydessä.

Menneisyyden kriittinen tarkastelu ei kuitenkaan saisi rajoittua autoritaaristen ja totalitaaristen hallintojen uhrien korostamiseen, vaan siinä olisi arvioitava uudelleen kaikkia Euroopan historian synkkiä puolia, joihin kuuluvat kolonialismi, rasismi, ihmisoikeusloukkaukset ja sukupuoleen perustuvat historialliset epäoikeudenmukaisuudet.

Näin ollen tämä Euroopan parlamentin mietintö eurooppalaisesta historiatietoisuudesta on jaettu neljään osaan:

- Ensimmäisessä osassa (*Euroopan (synkän) menneisyyden tarkastelu – riskit ja tilaisuudet*) todetaan, että menneisyyden vastuullinen ja kriittinen tarkastelu on tärkeää ja ehdoton edellytys sille, että ottaa oppia menneisyydestämme

- Toisessa osassa (*Menneisyyspolitiikka Euroopan unionissa – kriittinen arviointi*) korostetaan vaaraa, joka aiheutuu sellaisen teleologisen ja yksinkertaistetun historiaa koskevan narratiivin vaalimisesta, jossa menneisyyden kauhuja käytetään Euroopan yhdentymisen ”negatiivisena syntytarinana”.

- Kolmannessa osassa (*Tietoon perustuva historiatietoisuus Euroopassa*) esitetään tavoite, joka koskee tietoon perustuvaa eurooppalaista historiatietoisuutta, ja mahdollisia tapoja saavuttaa tavoite.

- Neljännessä ja viimeisessä osassa (*Tulevaisuudennäkymät: menneisyyden perintö ja EU:n tulevaisuus*) kehitetään ajatusta uudesta ”muistamisen kulttuurista”, joka vaalii yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin ja käytäntöihin perustuvaa historiatietoisuutta.

1. Euroopan (synkän) menneisyyden tarkastelu – riskit ja tilaisuudet

Kuten Jacques Delors muistutti perustellusti useaan otteeseen, unionin kansalaiset eivät voi rakastua sisämarkkinoihin (1989).[1] Jotta voidaan kehittää yhteenkuuluvuuden tunnetta, on välttämätöntä tehdä kollektiivista muistia koskevaa työtä, sillä kollektiivinen muisti on keskeinen osa ryhmän identiteetin muodostumista ja vahvistamista.

Yhtä tiettyä eurooppalaista kollektiivista muistia ei kuitenkaan ole olemassa. EU:n

[1] Delors, Jacques (1989). *Komission puheenjohtajan Jacques Delorsin Euroopan parlamentille esittämä lausunto komission politiikan päälinjoista ja vastaus siitä seuranneeseen parlamentin keskusteluun*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto (Euroopan yhteisöjen tiedote, täydennysosa 1/89), s. 6.

muodostavien kansakuntien ja kansojen muistot ovat täynnä sotia, konflikteja ja kiistoja. Kollektiivisen muistin muodostamiseksi meidän on siksi omistauduttava menneisyyden hyväksymisen ja käsittelyn (*Vergangenheitsbewältigung*) prosessille, jotta voidaan erityisesti tarkastella menneisyyttä kriittisesti ja mielekkäällä tavalla sekä jäsenvaltioissa että EU:n tasolla.

2. Menneisyyspolitiikka Euroopan unionissa– kriittinen arviointi

Historian näkökulmasta meidän ei pitäisi pitää Eurooppaa homogeenisena sivilisaationa ja geopoliittisena alueena. Kuten Norbert Elias totesi jo vuonna 1939, tällainen käsitys menneisyydestä perustuu orientalismin, kolonialismin ja antikommunismin perinteisiin[2]. Muistamiseen liittyvän eurooppalaisen politiikan perimmäisenä tavoitteena ei saa olla se, että kehitetään kuvitteellista tunnetta yhteisestä menneisyydestä, vaan se, että määritetään selkeä suunta EU:n tulevaisuudelle ja vahvistetaan eurooppalaista yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Giorgio Agamben toteaa perustellusti, että jos ajatuksella Euroopasta on jokin merkitys, kyse on siitä, että eurooppalaiset – toisin kuin aasialaiset ja amerikkalaiset – voivat saada totuuden selville ainoastaan kohtaamalla menneisyytensä ja selvittämällä tilit menneisyytensä kanssa.[3]

Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Herman Van Rompuy totesi vuonna 2013, että me unohdamme Euroopassa joskus lähihistorian painoarvon ja sen, miten ihmiset muualla maailmassa näkevät meidät.[4] Kaksi Euroopan parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan teettämää tutkimusta – ”European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives” ja ”European Identity”[5] – joiden havaintoihin tämä mietintö perustuu, osoittavat selvästi, että vaikka menneisyyteen viitataan usein EU:n virallisissa keskusteluissa, ”menneisyyden ongelmia” ei käsitellä riittävästi Euroopan tasolla.

On tosiasia, että Euroopan unionilla on toisinaan taipumus jättää huomiotta eurooppalaisen kolonialismin julmuuden ja imperialismin muistot taloudellisen yhteistyön ja etujen vuoksi. On äärimmäisen tärkeää välttää tällaista valikoivaa lähestymistapaa menneisyyteen ja uskaltaa kohdata myös historiamme monet epämiellyttävät osa-alueet.

Sekin on tosiasia, että EU on tietoisesti pyrkinyt käsittelemään Euroopan vaikeaa menneisyyttä. Se osallistuu muistamiseen liittyvän työn toteuttamiseen ja osoittaa huomattavia resursseja sitä varten.

3. Tietoon perustuva historiatietoisuus Euroopassa

Emme saa perustaa eurooppalaista kollektiivista muistia pelkästään ”negatiiviselle syntytarinalle”, sillä tämä haittaa menneisyyden kriittistä tarkastelua.

Euroopan unioni on yhteisö, jolla on yhteinen kohtalo, ja sitä olisi pidettävä sellaisena eikä yhteisönä, jolla on yksi yhteinen kollektiivinen muisti. Eurooppalaisten ”historiallinen matka”

---

[2] Ks. Elias, Norbert (1939), *Über den Prozeß der Zivilisation (2 nidettä)*, Basel: Verlag Haus zum Falken.
[3] Agamben, Giorgio (2019 [1942]), *Creation and Anarchy: the Work of Art and the Religion of Capitalism (kääntänyt Adam Kotsko)*, Stanford, CA: Stanford University Press, s. 8.
[4] Van Rompuy, Herman (2013), *”Eurooppa maailmassa”, Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan Herman van Rompuyn luento Regent’s University -yliopistossa Lontoossa* (EUCO 189/13), s. 6.
[5] Prutsch, Markus J. (2015 [2. painos]), *European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives*, Bryssel: Euroopan parlamentti, unionin sisäasioiden pääosasto, Prutsch, Markus J. (2017 [2. painos]), *European Identity*, Bryssel: Euroopan parlamentti, unionin sisäasioiden pääosasto.

on nähtävä tässä valossa.

Tämän vuoksi historiatietoisuus in tärkeää. Se on asianmukainen väline, joka auttaa meitä muodostamaan käsityksen siitä, miten ymmärrämme historiaa ja millainen on suhteemme historiaan, ja auttaa ottamaan huomioon olosuhteidemme historiallisen luonteen. Toisin sanoen se auttaa kehittämään kykyä tulkita ja tunnistaa menneisyyttä historian muodossa. Historiatietoisuus parantaa kykyä hyödyntää kokemuksia ja ymmärtää nykytilanteita ja nykyistä samastumista[6]. ”Historia” ei ole aiempien tosiseikkojen summa, vaan merkitys, joka syntyy tosiseikkojen käsitteellistämisen ja käsittelyn läpikäymisen jälkeen. Historiaa voidaan pitää ”itsensä tuntemisena”.

4. Tulevaisuudennäkymät: menneisyyden perintö ja EU:n tulevaisuus

EU:n tasolla toteutettavaa muistamiseen liittyvää työtä ei saa käyttää pehmeän voiman muotona poliittisten kantojen ilmaisemiseksi tai poliittisten etujen puolustamiseksi. Historian pohtiminen on yksi tapa orientoitua nykyhetkeen ja tulevaisuuteen[7]. Näin ollen historianopetuksen päätarkoituksena olisi oltava historiatietoisuuden muodostaminen sekä yhteisellä että yksilön tasolla.

Kaiken kaikkiaan mietinnössä kannatetaan ”muistamisen kulttuuria” ja historiatietoisuutta, joka perustuu yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin ja käytäntöihin menneisyyden käsittelyssä mutta jossa kuitenkin samalla vältetään historian yksinkertaistamista.

[6] Popa, Nathalie (2023), ”How Meaning Making Cultivates Historical Consciousness: Identifying a Learning Trajectory and Pedagogical Guidelines to Promote It”, teoksessa: *The Social Studies* 114:4, s. 139-159, viitattu kohta s. 142f.
[7] Nordgren, Kenneth (2019), ”Boundaries of Historical Consciousness: a Western Cultural Achievement or an Anthropological Universal”, teoksessa: *Journal of Curriculum Studies* 51:6, s. 779–797, viitattu kohta s. 791.